

NĚKOLIK ÚVAH NAD PRÁVNÍ REGULACÍ KONCERNŮ S MEZINÁRODNÍM PRVKEM

JANA GLOGAROVÁ

Právnická fakulta, Masarykova univerzita

Abstrakt

Tento příspěvek se zamýšlí nad stávající právní úpravou koncernů s mezinárodním prvkem. Po obecném uvedení do problematiky koncernů se v další části příspěvek zaměřuje na možná řešení při hledání právní úpravy koncernů sdružujících obchodní společnosti z různých zemí ES. Následující část se zabývá právní úpravou mezinárodních koncernů z pohledu mezinárodního práva soukromého. Autorka dospívá k závěru, že ačkoliv sféra koncernového práva upravená právem komunitárním se pozvolna rozšiřuje, neměla by odborná veřejnost při hledání právní úpravy mezinárodního koncernu rozhodně rezignovat na použití mezinárodního práva soukromého, které pokrývá právě ty oblasti, jež komunitární právo pomíjí.

Klíčová slova

Koncern s mezinárodním prvkem – Koncernové právo – Mezinárodní právo soukromé – Komunitární právo

Abstract

This paper deals with the current legal regulation of groups of companies in the international context. Having introduced the general issues connected with the groups of companies next part focuses on possible solutions of their legal regulation in case they consist of business companies from EC countries. The following part looks at the legal regulation of international groups of companies from the perspective of international private law. The author comes to the conclusion that the legal regulation of groups of companies from the EC countries should be a combination of both, EC law and international private law. Therefore, international private law plays a crucial role for legal regulation of international groups of companies.

Key words

Groups of companies in the international context – Legal regulation of groups of companies – International private law – EC law

Úvod

Současný celosvětový hospodářský trend lze bez nadsázky charakterizovat pojmy globalizace, sbližování právních úprav a technických parametrů, liberalizace a deregulace. Tyto procesy jsou v rámci Evropy nedílně spjaty s evropskou integrací, která je jejich hlavním motorem, a mimo Evropu úzce souvisí s odstraňováním celních i necelních obchodních bariér. Je pouze přirozené, že se v rámci tohoto stále globálnějšího světového obchodního prostředí čím dál častěji setkáváme s obchodními společnostmi začleněnými do podnikatelského seskupení, které jde svým rozsahem nad rámec národních států. Do budoucna lze počítat s tím, že koncerny s mezinárodním prvkem budou ještě častějším a samozřejmějším jevem, proto by na ně měla odpovídajícím způsobem reagovat také právní úprava, jak evropská tak národní. Tento příspěvek si klade za cíl zamyslet se nad tím, zda a jak je vůbec mezinárodní koncern regulován a jaká jsou možná úskalí a východiska této regulace.

Faktický a smluvní koncern

V rámci koncernu dochází k seskupení obchodních společností, jež jsou po formální a právní stránce sice samostatné, nicméně hospodářsky jsou propojeny. Koncern jako takový nemá právní subjektivitu, tou disponují jednotlivé společnosti v rámci koncernu. Vzniká zde tedy napětí mezi právní samostatností jednotlivých částí koncernu a jejich hospodářskou jednotou. Toto napětí s sebou přináší celou řadu praktických problémů a v podstatě definuje jádro problematiky koncernu. V reakci na to je hlavním účelem existence koncernového práva vůbec ochrana subjektu resp. subjektů, jež se v koncernovém vztahu nachází ve znevýhodněném postavení. Typicky je tímto subjektem ovládaná společnost a především její věřitelé a mimo stojící společníci, neboť tito mohou na začlenění ovládané společnosti do koncernu nejvíce doplatit.

Základní rozlišení koncernů souvisí se způsobem jejich vzniku. Dojde-li k faktickému ovládnutí jedné společnosti druhou, a to zejména na základě nabytí přímé nebo nepřímé kapitálové účasti na ovládané společnosti nebo na základě dispozice s většinou hlasovacích práv, jedná se o *koncern faktický*. Podle „četnosti“ jednotlivých zásahů ovládací společnosti do společnosti ovládané, pak rozlišujeme faktický koncern na *jednoduchý*, ve kterém jsou

zásahy spíše ojedinělé a izolované, a *kvalifikovaný*, ve kterém dochází k takové koncentraci vlivu ovládající osoby, že její jednotlivé zásahy už nelze izolovat. Na druhou stranu **smluvní koncern** je nezávislý na existenci faktického vlivu, k jeho vzniku dochází na základě uzavření ovládací smlouvy bez ohledu na to, zda je řízená osoba fakticky ovládána osobou řídící. Už sama ovládací smlouva by měla řízené společnosti zajistit odpovídající ochranu. U faktického koncernu je třeba tuto ochranu řešit prostřednictvím právní úpravy, jinak u ovládané společnosti hrozí, že její ztráty způsobené právě účastí ve faktickém koncernu nebudou nijak kompenzovány.

Další dělení koncernů souvisí s jejich vnitřní strukturou a s postavením jednotlivých společností. Typický koncern je **koncernem vertikálním**, kdy je jedna nebo více ovládaných společností pod jednotným řízením společnosti ovládající. Vertikální koncern zajišťuje koordinaci a ovládání jednotlivých stupňů. **Horizontální koncern** je naproti tomu uskupení osob pod jednotným řízením bez existence vzájemného vztahu závislosti.

Koncern lze dále dělit na ryze **národní**, tedy řídicí se podle národního práva daného státu a koncern **s mezinárodním prvkem**. Jestliže se budeme zabývat koncernem s mezinárodním prvkem, bude pro nás relevantní ještě jedno rozdělení koncernů, které se běžně v literatuře neuvádí. V rámci koncernu s mezinárodním prvkem můžeme *rozlišit koncerny sdružující společnosti z různých zemí Evropského společenství, sdružující společnosti z různých zemí mimo ES a sdružující společnosti jak ze zemí ES tak ze zemí mimo ES*. Toto rozdělení bude zcela zásadní při rozhodování, kterým právním řádem se bude daný koncern řídit. Pokud budeme hledat právní úpravu koncernu v rámci ES, musíme obrátit pozornost k právu ES a hledat alespoň částečnou úpravu tam. U mezinárodního koncernu mimo ES bude zase rozhodující úprava mezinárodního práva soukromého, resp. příslušné kolizní normy. U smíšené verze mezinárodního koncernu, budeme muset kombinovat obě úpravy.

Nástin možného řešení

V Evropě ani ve světě zatím neexistuje unifikované koncernové právo. Naopak se v jednotlivých státech výrazně liší přístupy k úpravě vztahů v rámci skupin společností, resp. podnikatelských seskupení. Koncernové právo nebylo dosud harmonizováno ani na úrovni ES

a otázky týkající se koncernového práva jsou jedním z bodů v rámci práva obchodních společností, kde panuje mezi členskými státy výrazný nesoulad.¹

V evropském měřítku lze odlišit dva základní přístupy ke koncernovému právu – *německý* a *francouzský*. Oba tyto přístupy jsou v Evropě všeobecně uznávané a každý z nich má svá pro a proti. Nemohou však principiálně existovat společně. Význam těchto dvou přístupů ke koncernovému právu bych však neomezovala pouze na Evropu. Domnívám se, že i v celosvětovém kontextu představují německý a francouzský model koncernové úpravy ve zobecněné rovině dva ze základních způsobů, jak je možno ke koncernovému právu přistupovat.

Německý přístup je založen na požadavku transparentnosti koncernových vztahů a kompenzace jakýchkoliv majetkových újem, které vzniknou z důvodu existence koncernu.² Typická pro německou úpravu je také rozsáhlá ochrana menšinových společníků a věřitelů ovládané společnosti. Tato ochrana je ochranou následnou, to znamená, že se uplatní až v okamžiku, kdy má existence koncernu negativní důsledky pro znevýhodněné skupiny (typicky jsou znevýhodněni mimo stojící společníci a věřitelé ovládané společnosti). V této následné ochraně bývá někdy spatřována slabina německé úpravy, která přes svou propracovanost a obsáhlost nebyla evropskými státy nikdy v širším měřítku akceptována.³

Francouzská úprava je založena na kombinaci předběžné kontroly negativních důsledků existence koncernu v podobě nabídek převzetí a následné kontroly již způsobených újem, která se zakládá na soudní judikatuře. Základním soudním rozhodnutím týkajícím se koncernového práva je rozsudek francouzského kasačního soudu ve věci Rozenblum ze 4.2.1985. V tomto rozhodnutí trestní senát judikoval přednost zájmů koncernového seskupení před zájmy dceřiné společnosti za splnění přesně určených předpokladů. Podstatným rozdílem oproti německému pojetí regulace koncernu je skutečnost, že prosazení zájmů skupiny nemusí být bezprostředně a v každém jednotlivém případě koncernové společnosti ze strany mateřské společnosti kompenzováno.⁴ Absence komplexní pozitivně právní úpravy koncernového práva je ve francouzské právní úpravě do určité míry nahrazena právní úpravou

---

¹ Salač, J.: *Koncernové právo v novele obchodního zákoníku*, ASPI, citováno dle ASPI.

² *Ibid.*

³ Německou úpravu převzalo pouze Portugalsko, Chorvatsko a Slovinsko. Česká úprava koncernového práva je německou úpravou výrazně ovlivněna, nicméně lze najít i významné rozdíly.

⁴ Doležil, T.: *Regulace koncernu z pohledu komunitárního práva – doporučení pro rekonstrukci českého obchodního práva*, Dizertační práce, Praha: Univerzita Karlova, 2007, str. 99.

v souvisejících odvětvích jako je např. pracovní právo, soutěžní právo a především právo daňové.⁵

A) Úprava mezinárodních koncernů sdružujících společnosti ze zemí ES z pohledu komunitárního práva

Jak jsem již předeslala výše, na úrovni ES neexistuje ucelená právní úprava, natož ucelená koncepce koncernového práva. Přesto docházelo již v sedmdesátých letech 20. století k úvahám a snahám o sjednocení právní úpravy koncernů. Výsledkem těchto úvah je návrh *Deváté směrnice* práva obchodních společností z let 1974 a 75. Tento návrh do značné míry vychází z německého modelu koncernového práva, v poslední době se však odborná veřejnost od německé koncepce odklání s odůvodněním, že je příliš komplikovaná a byrokraticky náročná. Navíc je zjevná tendence k liberálnímu myšlení, které má blíže k francouzské koncepci a odmítá poskytovat např. minoritnímu akcionáři rozsáhlou následnou ochranu, jestliže se dobrovolně rozhodl setrvat v ovládané společnosti, třebaže měl několik příležitostí ji opustit. Jak uvádí T. Doležil na základě všech dostupných informací je zřejmé, že Devátá směrnice obsahující ucelenou regulaci koncernu pravděpodobně nebude nikdy přijata. Příčinou je především chybějící kompromis na evropské úrovni týkající se ručení řídící osoby za závazky ovládaných osob, požadavek transparentnosti a zveřejňování vztahů uvnitř koncernu, změna chápání úlohy komunitárního práva v oblasti práva obchodních společností oproti pojetí z šedesátých a sedmdesátých let dvacátého století, akcentování principu subsidiarity a tendence k soutěži právních řádů.⁶ V současné době tedy máme v rámci ES dvacet pět různých národních koncernových práv.

Přesto, že s přijetím jednotné úpravy evropského koncernového práva zřejmě nelze do budoucna počítat, existují v rámci komunitárního práva dílčí normy, které upravují alespoň některé aspekty vztahů vznikajících v koncernech nebo při ovládaní. Tyto dílčí normy se ne vždy primárně zabývají úpravou koncernového práva a někdy dokonce spadají i mimo právo obchodních společností. Například *Sedmá směrnice*,⁷ která obsahuje v článku 1 definici pojmu mateřská a dceřiná společnost, upravuje v první řadě konsolidované účetní závěrky, jde tedy o normu komunitárního daňového práva. Je však nutno předeslat, že na komunitární

---

⁵ Francouzskou úpravu následovala např. Itálie nebo Velká Británie.

⁶ Doležil, T.: *o.c.*, str. 55.

⁷ Sedmá Směrnice Rady ze dne 13. června 1983, založená na čl. 54 odst. 3 písm. g) Smlouvy o konsolidovaných účetních závěrkách.

úrovni chybí i jednotná úprava těch nejzákladnějších koncernových pojmů a institutů. Příslušné právní předpisy tedy buď obsahují definici pojmu ad hoc (jako je tomu právě v případě Sedmé směrnice) nebo by měly alespoň výslovně odkázat na vnitrostátní úpravy.

Ačkoliv by bylo nepochybně zajímavé zabývat se podrobněji roztržštěnou právní úpravou některých aspektů koncernového práva tak, jak je obsažena v příslušných normách práva komunitárního, musím již nyní předeslat, že toto jde nad rámec mého příspěvku. Tato problematika je natolik obsáhlá, že by vydala minimálně na samostatný článek. Omezím se tedy pouze několik obecných závěrů, z nichž budu ve svých úvahách dále vycházet.⁸

Přesto, že komunitární právo jednotnou úpravu koncernového práva neobsahuje, je z výše uvedeného zřejmé (především ze zmíněného neúspěšného návrhu Deváté směrnice), že existenci koncernu uznává a do určité míry s ní počítá. Komunitární řešení otázek koncernového práva je roztržštěné, účelové a často nekonzistentní, přičemž ho lze nalézt i mimo oblast práva obchodních společností. Nicméně členské státy jsou za podmínky respektování komunitárního právního rámce relativně svobodné v určení míry ochrany menšinových společníků, věřitelů a zaměstnanců při existenci koncernu.⁹ *Druhá směrnice*, zejména její článek 24a, dává členským státům jen obligatorní rámec pravidel pro ochranu základního kapitálu dceřiné společnosti, jestliže její akcionář je v ní oprávněn vykonávat rozhodující vliv.¹⁰ Poněkud ucelenější úpravou koncernového práva na komunitární úrovni je úprava squeeze-outu a sell-outu ve *Třinácté směrnici o nabídkách převzetí*.¹¹ Tato úprava se však omezuje pouze na akciové společnosti s kotovanými akciemi.¹² Přijetím *Nařízení o Evropské společnosti*¹³ a *Směrnice o přeshraničních fúzích*¹⁴ jsou členské státy ponoukány, aby míra regulace vedla k usazování Evropských společností v jejich jurisdikcích, resp. aby společnosti po přeshraničních fúzích měly své sídlo právě tam.¹⁵ Koncepce těchto dvou komunitárních norem podporuje jev zvaný *forum shopping*, se kterým se v současném evropském právním prostředí můžeme setkat stále častěji.

---

⁸ Navíc byla problematika komunitární úpravy koncernového práva poměrně obsáhle zpracovaná v citovaném díle T. Doležila.

⁹ Doležil, T.: *o.c.*, str. 71.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/25/ES ze dne 21. dubna 2004 o nabídkách převzetí.

¹² Slovy směrnice „cenné papíry společností, pokud jsou všechny nebo některé tyto cenné papíry přijaty k obchodování na regulovaném trhu ve smyslu směrnice 93/22/EHS v jednom nebo více členských státech. (čl. 1 odst. 1 Třinácté směrnice).

¹³ Nařízení Rady (ES) č. 2157/2001 ze dne 8. října 2001 o statutu evropské společnosti (SE).

¹⁴ Desátá směrnice Rady ze dne 19. září 2005 o přeshraničních fúzích akciových společností.

¹⁵ Doležil, T.: *o.c.*, str 71.

Je tedy zřejmé, že stávající fragmentární komunitární úprava koncernového práva (lze-li za současného stavu vůbec mluvit o komunitární úpravě koncernového práva) řeší pouze dílčí situace, ke kterým při existenci koncernů sdružujících společnosti z různých zemí ES může dojít. Pokud chceme dospět ke komplexnější právní úpravě těchto koncernových vztahů, musíme se obrátit jinam, a to do právního odvětví, které tu bylo dříve než komunitární právo a řeší problémy vztahů s mezinárodním prvkem obecně - do oblasti mezinárodního práva soukromého. V této fázi se tedy úprava koncernů sdružujících společnosti z různých zemí ES a z různých zemí mimo ES bude překrývat, proto se této úpravě věnuji v následující kapitole týkající se koncernů s mezinárodním prvkem obecně.

B) Úprava mezinárodních koncernů z pohledu mezinárodního práva soukromého

Tato úprava by tedy měla řešit, resp. měla by poskytnout vodítko pro řešení jak vztahů v rámci koncernu společností ze zemí mimo ES, tak vztahů v rámci koncernu společností ze zemí ES, pokud tyto vztahy nejsou upraveny jednotnou komunitární úpravou. Vzhledem k tomu, že komunitární úprava je kusá a upravuje jen některé dílčí aspekty koncernových vztahů, bude i pro regulaci druhého zmíněného koncernu hrát mezinárodní právo soukromé významnou roli.

Obecně lze říci, že rozdíly v hmotně právní úpravě různých států lze odstraňovat v zásadě dvojím způsobem. První způsob je sblížení nebo přímo unifikace hmotně právní úpravy mezi jednotlivými státy cestou harmonizačních právních norem, např. v rámci ES prostřednictvím směrnic, případně nařízení.¹⁶ Tato cesta je však zjevně schůdná pouze pro určitá odvětví (např. ochrana spotřebitele nebo právo duševního vlastnictví). U koncernového práva jsou rozdíly v národních úpravách natolik velké, že zde chybí vůle k vytvoření unifikované hmotně právní úpravy.

Druhý, méně ambiciózní způsob respektuje různost hmotně právních úprav v jednotlivých státech, avšak snaží se o to, aby v konkrétním případě bylo aplikováno vždy hmotné právo téhož státu. Toho lze docílit unifikací kolizních norem, která se v mnoha problematických

---

¹⁶ Rozehnalová, N., Týč, V.: *Evropejský justiční prostor (v civilních otázkách)*, Brno: Masarykova univerzita, 2006, str. 10 – 11.

oblastech již částečně zdařila.¹⁷ Například v roce 1980 byla sjednána *Římská úmluva o právu rozhodném pro závazkové vztahy ze smluv*. Tato úmluva je smlouvou uzavřenou, tedy omezenou na členské státy ES. Z její působnosti jsou vyňaty ty smlouvy, jejichž kolizní režim je upraven sekundárním právem ES, což by však v případě koncernů nebyl problém z důvodu fragmentárnosti a neúplnosti komunitární koncernové úpravy. Budeme-li tedy chápat koncernové vztahy jako vztahy alespoň do určité míry závazkové, Římská úmluva by mohla teoreticky dopadat alespoň na ty koncernové vztahy, které vznikají v rámci ES a jsou založeny smlouvou (např. smlouvou ovládací).

Nicméně článek 1 Římské úmluvy vymezující její aplikovatelnost v druhém odstavci, písmeno e) uvádí, že úmluva se nepoužije na otázky týkající se práva společností, spolků a právnických osob, jako například zřízení, způsobilost k právním úkonům, vnitřní uspořádání a rozpuštění společností, spolků a právnických osob, osobní odpovědnost společníků a orgánů za závazky společnosti, spolku nebo právnické osoby. Jak uvádí N. Rozehnalová základním důvodem tohoto vymezení je, že v oblasti společenského práva bylo dosaženo vysokého stupně harmonizace a současně je nutné zohlednit skutečnost, že snad s výjimkou předběžných jednání a smluv mezi budoucími zakladateli společností nejsou kolizní normy řešící obecně problematiku závazků vhodné k použití pro tuto materii.¹⁸ S tímto závěrem nelze než souhlasit. Koncernové právo s právem obchodních společností úzce souvisí, lze se tedy domnívat, že ani na úpravu koncernových vztahů není aplikace kolizních norem z Římské úmluvy vhodná.

Na základě výše uvedeného je zřejmé, že se Římská úmluva na problematiku diskutovanou v tomto příspěvku nepoužije a v oblasti unifikovaných kolizních norem nebyla zatím sjednána žádná jiná všeobecně uznávaná úmluva dotýkající se alespoň nepřímo koncernového práva. Lze tedy dospět k závěru, že při hledání úpravy mezinárodních koncernů nebudou ani doposud sjednané unifikace kolizních norem příliš nápomocné a je tedy nutno obrátit pozornost do oblasti mezinárodního práva soukromého. Toto s sebou nese určitá rizika, neboť téměř každý stát má svoji vlastní vnitrostátní úpravu mezinárodního práva soukromého a mezi národními úpravami mohou být výrazné rozdíly. Vzhledem k omezenému prostoru tohoto příspěvku se budu dále zabývat pouze relevantní úpravou českého a německého mezinárodního práva soukromého.

---

¹⁷ *Ibid.*, str. 11.

¹⁸ *Ibid.*, str. 50.

Z hlediska mezinárodního práva soukromého je problém koncernů s mezinárodním prvkem definován takto: 1) Jakým právem se budou řídit koncernověprávní vztahy mezi společnostmi jedné koncernové rodiny, pokud se dané společnosti řídí různými osobními statuty? 2) Jsou-li koncernové vztahy založeny smluvně, budou se řídit právem rozhodným pro smlouvu, na základě které koncern vznikl, osobním statutem některé ze společností nebo jiným právem?

Německá literatura je jednotná v názoru, že se právní vztahy mezi ovládající a ovládanou společností řídí osobním statutem ovládané společnosti.¹⁹ K. Siehr uvádí, že převážně se uplatní právo s nejužším vztahem k dané věci, což je zpravidla právo státu, kde má své sídlo dceřinná společnost, jakožto strana, jež je existencí koncernu zasažena především.²⁰ Toto platí i tehdy, pokud se právo rozhodné pro smlouvu, kterou byl koncern založen, liší od osobního statutu ovládané společnosti. Německo se řídí při určení osobního statutu obchodních společností tzv. teorií sídla. To znamená, že za německou je považována ta společnost, která má své skutečné sídlo v Německu bez ohledu na to, podle kterého právního řádu byla založena.

Vzhledem k tomu, že jedním z hlavních cílů koncernového práva je ochrana minoritních akcionářů a věřitelů ovládané společnosti, situace, kdy německou společností je pouze společnost ovládající, nebude přinášet mnoho kolizně právních problémů. Pokud však bude německá společnost v pozici společnosti ovládané, uplatní se německé koncernové právo vždy, a to zejména ta jeho část, která výslovně slouží k ochraně minoritních akcionářů a věřitelů ovládané společnosti. Dle V. Emmericha a J. Sonnenscheina je sice zdůvodnění tohoto německého přístupu sporné, nicméně o jeho výsledku v Německu panuje do značné míry shoda a odchylná ujednání nejsou možná.²¹ Co se týká rozsahu použití práva rozhodného pro koncernové vztahy v mezinárodním koncernu, musí toto právo vedle sebe strpět i právo, jež je osobním statutem ovládající společnosti. To platí především tehdy, pokud osobní statut

---

¹⁹ Tento závěr lze nalézt v Siehr, K.: *Internationales Privatrecht: Deutsches und europäisches Kollisionsrecht für Studium und Praxis*, Heidelberg: Müller, 2001, str. 315 - 316; Braun, A., Maurer, R.: *Problémy nového koncernového práva*, Právní rozhledy, číslo 1, rok 2002, str. 28. Ke stejnému závěru dospěli v případě mezinárodního smluvního koncernu také V. Emmerich a J. Sonnenschein v Emmerich, V., Sonnenschein, J.: *Konzernrecht*, München: C. H. Beck, 1997, str. 140 – 141.

²⁰ Siehr, K.: *o.c.*, str. 315. Z principu nejužšího vztahu (the principle of the proper law, Grundsatz der engsten Verbindung) vychází např. i ustanovení § 10 našeho zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, které jej formuluje jako rozumné a spravedlivé uspořádání právního vztahu.

²¹ Emmerich, V., Sonnenschein, J.: *o.c.*, str. 140 – 141.

ovládající společnosti předvídá pro uzavření smlouvy zakládající koncern určitá schválení orgány dané společnosti.²²

Naše odborná literatura se problematikou mezinárodních koncernů zatím příliš nezabývala. Pouze J. Dědič a P. Čech uvádí, že úprava koncernového práva se udává z osobního statutu společnosti. Tímto osobním statutem (*lex societatis*) je právní řád rozhodný pro posouzení klíčových právních skutečností souvisejících se vznikem, existencí a zánikem společnosti. Zásadně se jedná o otázky vnitřní povahy, ty se však v řadě případů odrážejí ve vztazích navenek a mohou mít závažné důsledky i pro osoby stojící mimo společnost. Pro koncernové vztahy je rozhodující obvykle osobní statut ovládaného subjektu, což platí dle Dědiče a Čecha jak pro faktický, tak pro smluvní koncern. Obligační statut ustupuje do pozadí vzhledem k převažující organizační povaze koncernového smluvního vztahu a rovněž k jejich podstatným důsledkům pro práva třetích osob.²³

V této souvislosti je třeba zmínit, že situace bude zřejmě jednodušší u smluvního mezinárodního koncernu než u mezinárodního koncernu faktického. Toto tvrzení vychází především z faktu, že u smluvního koncernu obecně je právní situace většinou přehlednější a transparentnější díky existenci právního rámce koncernu v podobě ovládací smlouvy. Tato smlouva zpravidla nejenže zakládá vztah ovládání, nýbrž také upravuje některé organizační aspekty koncernu a práva mimo stojících společníků a akcionářů ovládané osoby. Vzhledem k vyšší míře právní přehlednosti smluvního koncernu, není problém smluvně ošetřit, kterým právním řádem se budou řídit koncernové vztahy.

Na druhou stranu u faktického koncernu je situace často mnohem méně přehledná. Díky tomu, že faktické koncerty vznikají tím, že nastanou určité zákonem specifikované faktické okolnosti a nikoli na základě právního úkonu, může být už samotné prosazení aplikace právní úpravy faktického koncernu (se všemi jejími ochrannými instituty) na dané seskupení problémem. Jsou známy případy, kdy se veřejně dlouhou dobu vůbec nevědělo, že nějaký faktický koncern vůbec existuje, natož aby někdo zkoumal jakým právem se koncernové vztahy mají řídit nebo zda je vyrovnána újma, která vznikla ovládané osobě v důsledku existence tohoto koncernu. V této situaci je postavení věřitelů a mimo stojících společníků

---

²² Siehr, K.: *o.c.*, str. 315.

²³ Dědič, J., Čech, P.: *Evropské právo společností*, Praha: BOVA POLYGON, 2004, str. 31 – 32.

ovládané společnosti ohroženo, neboť mohou být záměrně poškozováni a jejich práva mohou být opomíjena.

Nicméně, i když akceptujeme závěr, že koncerny s mezinárodním prvkem, ať už faktické nebo smluvní, se mají řídit osobním statutem ovládané společnosti, je někdy už samotné určení tohoto osobního statutu problematické. Existuje několik teorií, na základě kterých lze obecně určit osobní statut právnické osoby, z nichž nejvýznamnější jsou teorie sídla a teorie inkorporační.²⁴ Český právní řád vychází obecně z teorie inkorporační, když v § 22 obchodního zákoníku stanoví, že vnitřní právní poměry i právní způsobilost zahraniční osoby se řídí právním řádem, podle něhož byla tato osoba založena. Nicméně podle § 21 odst. 2 obchodního zákoníku je při rozlišování mezi zahraniční a českou právnickou osobou podstatné, zda má tato osoba sídlo na území České republiky či nikoliv – relevantní je tedy teorie sídla. V české kolizionistické literatuře se lze setkat s převažujícím pojetím, že § 21 odst. 2 je významný pouze pro určení státní příslušnosti dané právnické osoby. Nicméně tato státní příslušnost neovlivňuje osobní statut této právnické osoby. Osobní statut se určuje výhradně dle § 22, přičemž není vyloučeno, aby se osobní statut lišil od práva státu, k němuž právnická osoba přísluší na základě § 21 odst. 2.²⁵

Jestliže dojde k situaci, kdy jeden koncern sdružuje jak společnosti z ES tak společnosti mimo ES, nastane podivná situace, ve které se pravděpodobně uplatní kombinace obou výše nastíněných způsobů úpravy koncernů s mezinárodním prvkem. Jestliže nebude právo rozhodné pro koncernové vztahy upraveno smluvně (při současném respektování práva komunitárního), budou určité aspekty koncernových vztahů mezi společnostmi z ES upraveny komunitární úpravou a tytéž aspekty se u ostatních společnostmi budou řídit osobním statutem ovládané společnosti. Také u společností z ES najde osobní statut ovládané společnosti výrazné uplatnění, neboť se jím budou řídit oblasti koncernových vztahů neupravené právem komunitárním. Už samotná představa, že se koncern s více ovládanými společnostmi bude řídit vůči každé jednotlivé ovládané společnosti jiným právním řádem, a to osobním statutem ovládané společnosti, je kuriózní. Pokud si však představíme, že by se navíc u určitých

---

²⁴ Dle *inkorporačního principu* je právem rozhodným pro danou právnickou osobu (obchodní společnost) právo státu, podle něhož byla daná právnická osoba založena. Dojde-li k přemístění jejího sídla, rozhodné právo právnické osoby se nezmění. *Princip sídla* vychází při určení rozhodného práva z toho, kde má právnická osoba své skutečné sídlo. S přemístěním sídla osoby se změní i rozhodné právo.

²⁵ Viz např. Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, 5. vydání, Brno: Doplněk, 2001, str. 249; Pauknerová, M.: *Společnosti v mezinárodním právu soukromém*, Praha: Karolinum, 1998, str. 33. Podrobně se touto problematikou zabývá také Dědič, J., Čech, P.: *o.c.*, str. 58 a násl.

ovládaných společností některé dílčí aspekty namísto jejich osobním statutem řídily komunitárním právem, stává se situací už natolik nepřehlednou, že by s jejím vypořádáním měl problém ne jeden expert na koncernové právo.

Závěr

Přesto, že sféra koncernového práva, na kterou dopadá komunitární úprava se pozvolna rozšiřuje, neměli bychom při hledání právní úpravy mezinárodního koncernu rozhodně rezignovat na použití mezinárodního práva soukromého. Právní úprava mezinárodního práva soukromého dopadá jak na koncerny sdružující společnosti mimo ES, tak na ty oblasti koncernových vztahů koncernů sdružující společnosti z ES, na které nedopadá úprava komunitární. Odborná literatura se shoduje v tom, že při použití mezinárodního práva soukromého je nutno dospět k závěru, že koncernové vztahy se budou řídit osobním statutem ovládané společnosti. Na závěr nelze než doporučit zákonodárcům, a to především těm evropským, aby měli při vytváření budoucích právních úprav koncernových vztahů nebo jejich dílčích aspektů na zřeteli současnou komplexnost právní úpravy mezinárodního koncernu. Bylo by žádoucí, aby se tato právní úprava dále nekomplikovala, ba právě naopak by bylo záhodno ji zjednodušit a zpřehlednit, bude-li to možné.

Literatura:

- [1] Braun, A., Maurer, R.: *Problémy nového koncernového práva*, Právní rozhledy, číslo 1, rok 2002, str. 24-28, ISSN 12106410.
- [2] Dědič, J., Čech, P.: *Evropské právo společností*, Praha: BOVA POLYGON, 2004, 351 str., ISBN 8072731106.
- [3] Doležil, T.: *Regulace koncernu z pohledu komunitárního práva – doporučení pro rekodifikaci českého obchodního práva*, Dizertační práce, Univerzita Karlova, 2007, 132 s.
- [4] Emmerich, V., Sonnenschein, J.: *Konzernrecht*, München: C. H. Beck, 1997, 505 s., ISBN 3406428789.
- [5] Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, 5. vydání, Doplněk, Brno 2001, 458 s., ISBN 8072391666.

- [6] Pauknerová, M.: *Společnosti v mezinárodním právu soukromém*, Karolinum, Praha 1998, 219 s., ISBN 8071845981.
- [7] Rozehnalová, N. – Týč, V.: *Evropský justiční prostor (v civilních otázkách)*, Brno: Masarykova univerzita, 2007, 410 s., ISBN 8021040533.
- [8] Salač, J.: *Koncernové právo v novele obchodního zákoníku*, ASPI, citováno dle ASPI.
- [9] Siehr, K.: *Internationales Privatrecht: Deutsches und europäisches Kollisionsrecht für Studium und Praxis*, Heidelberg: Müller, 2001, 648 s., ISBN 3811450356.

Použité právní předpisy:

- [1] Nařízení Rady (ES) č. 2157/2001 ze dne 8. října 2001 o statutu evropské společnosti (SE).
- [2] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/25/ES ze dne 21. dubna 2004 o nabídkách převzetí.
- [3] Sedmá Směrnice Rady ze dne 13. června 1983, založená na čl. 54 odst. 3 písm. g) Smlouvy o konsolidovaných účetních závěrkách.
- [4] Desátá směrnice Rady ze dne 19. září 2005 o přeshraničních fúzích akciových společností.
- [5] Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- [6] Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

Kontaktní údaje na autora – email:

jana.glogarova@gmail.com